

Processen van ‘seksueel leren’ in de praktijk

Een studie naar seksueel labelen en handelen van tieners in Nederland

Sylvia Holla

‘Haha! Tsja, je weet wel, schuren [...] Ja, een jongen komt dan achter je staan en dan... ja, dans je samen. Het is gewoon iets wat iedereen doet, weet je wel’ – Rachel (V), 14 jaar, vwo.

Seks speelt een enorm belangrijke rol in het leven van Nederlandse tieners. Aan de hand van kwalitatieve data verkregen uit etnografisch onderzoek maakt dit artikel zichtbaar hoe tieners ontdekken wat ze leuk en lekker vinden aan seks, maar ook welk seksueel gedrag leidt tot roddel en achterklap onder klasgenoten. Dit ‘seksuele leren’ is fundamenteel voor de vorming van het seksuele zelf van tieners.

Seks, het leven van tieners is ervan doortrokken. Er wordt over gepraat en naar gezocht in boeken, bladen, op het internet. Er wordt over geroddeld en gegiecheld (Kuik 2001), stilltjes over nagedacht en over gefantaseerd. Er wordt over geleerd door het stukje bij beetje in praktijk te brengen. Dit gebeurt op allerlei manieren. Veel tieners dansen, ‘schuren’ en zoenen met elkaar en anderen gaan ook ‘verder’, soms tot daadwerkelijke geslachtsgemeenschap aan toe. Het belang van seksualiteit in deze levensfase is groot, omdat het seksuele leren gepaard gaat met volwassen worden – en dit is uiteindelijk waar de puberteit over gaat (Kuik 2001). Het worden van een vervolmaakt, compleet persoon, waar het hebben van een seksueel zelf een essentieel onderdeel van uitmaakt (Buzwell en Rosenthal 1996), is iets waar veel tieners reikhalzend naar uitkijken. Dit verlangen naar volwassenheid gaat dan ook hand in hand met een noodzaak tot het vergaren van seksuele kennis en ervaring (Kuik 2013). Het worden van een seksueel wezen dat zich seksueel weet te uiten is voor veel tieners niets minder dan een imperatief.¹ Dit artikel zet uiteen hoe tieners in Nederland hier invulling aan geven door ‘seksueel te leren zijn’. Aan de hand van gesprekken met tieners en observaties op plekken waar veel tieners samenkomen maakt dit artikel inzichtelijk hoe dit leerproces verloopt; op wat voor verschillende manieren tieners kennis vergaren over seks. Drie vragen liggen ten grondslag aan deze studie: (1) Hoe verloopt het proces van seksueel leren van Nederlandse tieners? (2) Binnen welke normatieve kaders vindt dit seksuele leerproces plaats? (3) Hoe worden deze normatieve kaders bestendigd en bestreden? Deze vragen zijn beantwoord door een analyse te maken van de manieren waarop seks wordt besproken en ‘wordt gedaan’. Onder-

1 Anthony Giddens (1991) stelt dat het seksuele zelf een steeds groter onderdeel is gaan uitmaken van de sociale identiteit. Hij beargumenteert zelfs dat het ontdekken en onderzoeken van dat seksuele zelf een imperatief is: een eis die de late moderniteit aan mensen stelt.

zocht is hoe tieners anderen – klasgenoten, vrienden, broers en zussen – labelen, en zichzelf zodoende positioneren in de sociaal-seksuele pikorde die tot stand komt tijdens de puberteit, en hoe ze vanuit die positie meedoen aan het proces van 'seksueel leren' door middel van allerhande lichamelijke praktijken. Ik beargumenteer dat het lichaam en andere materiële objecten bijdragen aan de sociale constructie van een seksueel zelf en dat deze sociale constructie dus niet louter discursief plaatsvindt. Het lichaam – vooral het 'volwassen' lichaam – heeft zodoende een bepalende, onderhandelende macht in sociale en seksuele interacties tussen tieners.

Tieners en het seksuele zelf

Deze studie is expliciet gericht op tieners. Alle tieners zijn vroeg of laat actief bezig met 'seksueel leren', wat hen bij uitstek geschikt maakt voor sociologen om inzicht te krijgen in processen van seksuele ontwikkeling. Seks biedt tieners een nieuw scala aan mogelijkheden om hun verlangens en voorkeuren actief te verkennen en tot uiting te brengen (Blasius 1994). Seks stelt hen daardoor in staat om te laten zien *wie zij zijn* – en ook wie zij willen worden, als zij straks volwassen zijn. Buzwell en Rosenthal (1996) argumenteren dat het seksuele zelf voornamelijk betrekking heeft op iemands seksuele stijl, zoals 'naïef', 'competent', 'gedreven' of 'avontuurlijk'. Het seksuele zelf behelst daarnaast gevoelens en verlangens die gericht zijn op andere personen, en heeft daarom tevens van doen met seksuele geaardheid (Seidman 1996; Breakwell en Millward 1997; O'Sullivan et al. 2006).² Hierbij is de praktijk van seksueel leren – het ontdekken van genot, het onderhandelen over normen en het uiten van verlangens – zeer bepalend voor hoe tieners zichzelf zien in relatie tot 'de ander' (Benhabib 1992: 5).

Gagnon en Simon (1973) stellen dat seksualiteit een product is van sociaal labelen (1973: 22; zie ook Plummer 1995). De seksuele rangorde op de middelbare school wordt in dit perspectief gezien als een direct resultaat van de machtsstrijd rondom seksuele labels die worden opgelegd door een machtige groep tieners terwijl anderen zich daar juist tegen proberen te verzetten (Weeks 2003: 36). Volgens postmoderne sociologen en antropologen is die macht voornamelijk of zelfs louter discursief: de dominante groep hanteert een vertoog dat is gebonden aan bepaalde historische condities en het seksuele lichaam controleert (Foucault 1980). Deze auteurs zien het lichaam in de eerste plaats als een 'symbolische locatie' (zie Douglas 1970; Bordo 1993; Butler 1993; LeBesco 2001; Duits 2008), waarbij vooral de taal die gebruikt wordt *over* het lichaam, macht uitoefent op het lichaam.

Deze theoretische noties over labelen en de discursieve macht van seksuele vertogen helpen om het seksuele leren en handelen van tieners te begrijpen; met name de normatieve kaders waarbinnen tieners elkaars seksuele doen en laten beoordelen worden in deze benadering zichtbaar. Tegelijkertijd schiet deze theo-

2 Dit artikel gaat slechts over 'heteroseksueel leren', omdat er tijdens het onderzoek geen enkele tiener was die aangaf bezig te zijn met het ontdekken van seksuele gevoelens voor iemand van hetzelfde geslacht.

retische benadering tekort vanwege een gebrek aan erkenning van materiële objecten, waaronder het handelende lichaam zelf. In veel onderzoek is al gewezen op het belang van het lichaam. Zo is lichamelijke interactie cruciaal om de vorming van en onderhandeling over vertogen te begrijpen (Schalet et al. 2003: 11). Door deze belichaming (Csordas 1990) worden de normen tastbaar en materieel, en het is deze tastbaarheid die de seksuele normen van tieners vervolgens ook beter bespreekbaar en onderhandelbaar maakt (Frith en Kitinger 2001; Hirst 2004). In dit artikel wordt de relatie tussen seksuele categorisering enerzijds en lichamelijke maar ook andere soorten materialiteit anderzijds verder verkend.

Sexual enactment

Ik beargumenteer dat seks uiteindelijk vooral geleerd wordt door het *te doen*. Seks bestaat niet enkel door middel van taal en bestaat nooit los van de lichamelijke ervaring ervan (Schalet et al. 2003), maar komt voor het overgrote deel tot stand en krijgt betekenis door middel van lichamelijke praktijken (Reischer en Koo 2004; Oerton en Phoenix 2001; Maxwell en Aggleton 2012). De puberteit is bij uitstek een periode waarin seksuele ideeën, fantasieën en verlangens voor het eerst worden geconcretiseerd door middel van lichamelijke praktijken. Tieners zijn op verschillende manieren bezig met het uitproberen van seks; om erachter te komen wat het is, hoe het voelt en wat voor seksueel wezen zij zelf wel of niet (willen) zijn. Dit seksuele leren en ontdekken vindt plaats in processen van *enactment*, waarin ideeën tot uitvoer worden gebracht in praktijken (Mol 2002; Mol en Law 2004; Yosta en Zurbriggen 2006).

In het concept van *enactment* huist het idee dat sociaal handelen nooit louter repetitief kan zijn, maar altijd scheppend is: het brengt nieuwe betekenissen teweeg. Natuurlijk leidt het overschrijden van grenzen vaak tot sociale sanctiëring en stigmatisering (Goffman 1963; Asencio 1999; Herek 2004): zij die uit de pas lopen zullen vaak labels toegeschreven krijgen met een negatieve connotatie, terwijl andere tieners, die volgens hun *peers* op een 'normale' manier seksueel doen, op een voetstuk worden geplaatst (Goldner 2003). Grensoverschrijdend handelen leidt echter soms ook tot herdefinitie en verschuiving van die normatieve grenzen, zeker waar het tieners zijn die hun seksualiteit verkennen: continu gebeuren zaken waar vooraf niet op geanticipeerd kan worden en die bestaande normatieve kaders danig op de proef stellen.

Deze studie benadert seksualiteit dus als praktijken die mogelijkheden met zich meebrengen. Dit is een nogal welwillende kijk op de rol van seks in het leven van tieners, zeker vergeleken met de veelheid aan studies die de seksuele activiteiten van jongeren met argusogen bekijken. Sociologische studies naar seks handelen nu eenmaal vaker over vormen van 'seksuele deviantie' dan over vormen van seksueel genot, plezier, seksuele vrijheid en ontwikkeling (Seidman 1996: 7; Gamson en Moon 2004: 47). Ook de psychiatrie benadrukt eerder de criminele en ziekelijke aspecten van seks (Seidman 1994: 167). Verbazingwekkend veel onderzoek is gedaan naar adolescente zedendelinquentie (zie Barbaree et al. 2008; Moriarty et al. 2001). Seksueel handelen van jongeren wordt daarbij vaak bekeken vanuit een medisch perspectief, met de nadruk op gezondheidsrisico's die jongeren lopen, bijvoorbeeld door gebrekkig gebruik van voorbehoedsmiddelen (zie Vanwe-

senbeeck et al. 2003: 38). In recentere onderzoeken naar seksuele praktijken van jongeren ligt de nadruk minder op gezondheidsgevaaren, maar des te meer op dreigend moreel verval. Het Amerikaanse *Report of the APA Task Force of the Sexualization of Girls* (2007) stelt dat seksualisering³ 'een negatieve uitwerking heeft op het zelfbeeld en een gezonde ontwikkeling van meisjes en jonge vrouwen' (in Wouters 2012: 264-265). Ook Nederlandse onderzoeken zoals *Seks onder je 25^e* en *Tieners seks: Vormen van Instrumentele Seks onder Tieners* (De Graaf et al. 2005; 2007) uiten hun zorgen over processen van seksualisering onder jongeren, vooral wanneer dit leidt tot ongelijke vormen van seksuele omgang, zoals *breezer-* oftewel *ruilseks*.

Dit artikel heeft tot doel seksualiteit onder tieners op een manier te benaderen die niet a priori uitgaat van problemen, deviantie en risico, maar die seksualiteit ziet als een serie gedragingen die onderdeel zijn van cruciale identificatieprocessen die van kinderen volwassenen maken. Zoals duidelijk zal worden, zijn de relaties die met deze gedragingen worden gelegd alles behalve puur discursief of symbolisch: het lichaam en andere materiële zaken spelen een cruciale rol in hun seksuele ontdekkingstochten.

Methoden van onderzoek

Ik heb verschillende kwalitatieve onderzoeksmethodes gebruikt: een-op-een-interviews, focusgroepsgesprekken en observaties in de schoolgangen, aula's en in een jongerendiscotheek als barvrouw. Het onderzoek vond plaats van oktober 2009 tot en met maart 2010. In totaal hebben 52 tieners tussen de 13 en 16 jaar oud meegewerkt aan de interviews en focusgroepsgesprekken. Deze jongens en meisjes zaten op het vmbo, de havo of het vwo en waren verdeeld over twee middelbare scholen in verschillende provinciesteden.

Tussen de interviews door, tijdens lunchpauzes en tussenuren heb ik rondgestruind op de scholen om te zien en horen hoe tieners onderling met elkaar kletsen, flirtten, roddelden, stoeiden, aten, rookten, en soms ook kusten, of pestten. De middelbare school is een plek met veel regels en toezicht, dus om tieners te observeren in een setting waar mogelijkheden zijn voor 'vrijere' interactie en waar het tevens gewoner is om 'seksueel te doen', heb ik drie maanden gewerkt als barvrouw in een jongerendancing in een middelgrote stad in Nederland. Dansfeesten bieden jongeren een ruimte voor manieren van seksuele expressie die als onaanvaardbaar worden beschouwd in andere sociale ruimten, zoals in de schoolkantine of het winkelcentrum. De disco stelt jongeren in de gelegenheid om deel te nemen aan een seksuele cultuur (Farrer 1999). Het is zelfs een van de meest populaire plekken waar seksualiteit kan worden verkend (Hanna 1988). De dansvloer is dan

3 Er is weinig overeenstemming over de definitie van seksualisering (zie ook de discussie weergegeven in Wouters 2012: 263-266). In veel gevallen wordt het gebruikt in de nauwe negatieve zin, waarbij onderwerpen als seksuele dwang, objectificering, losbandigheid en oppervlakkigheid de boventoon voeren. In bredere zin duidt seksualisering op een sociaal proces waarbij seksualiteit steeds meer aanwezig is in het publieke domein.

ook de perfecte setting om tieners die ‘seksueel doen’ te observeren tussen het glazen spoelen door (Frith en McRobbie 1990: 388). Ik kon door de luide muziek nauwelijks iets horen, maar van achter de bar had ik zicht op de gehele dansvloer, waardoor ik in staat was te zien hoe mensen dansten, praatten, flirtten, zoenden, schuurden en dronken.

De observaties als barvrouw heb ik tijdens deze avonden (op de wc) opgetekend in notitieboekjes en later uitgewerkt. Deze observaties zijn, net als de getranscribeerde (focusgroep)interviews geanalyseerd en gecodeerd in het softwareprogramma ATLAS.ti. Uit de initiële *open coding* (Corbin en Strauss 1990) kwam een aantal thema's naar voren waarop in de verkennende literatuurstudie niet was geanticipeerd, zoals ‘schuren’, ‘verder gaan’ en ‘volwassen worden’. Met name de thematische codes ‘schuren’ en ‘zoenen’ kwamen zowel in de gesprekken als in de observatieverslagen veelvuldig aan de orde. Andere codes zoals ‘volwassen worden’ zijn vooral afkomstig uit de interviews en kunnen dus slechts aan deze data worden gekoppeld en niet zozeer aan de observaties. Na het open coderen volgde een tweede ronde die meer ‘gesloten’ was, door codes te formuleren aan de hand van de interviewtopics en -vragen (Melia 1997).

Seks speelt een paradoxale rol in het dagelijks leven van tieners. Enerzijds is het alomtegenwoordig; tieners hebben grote belangstelling voor seks – het is nieuw, spannend en mysterieus. Anderzijds is seks ook heel afwezig, omdat het gemoraliseerd wordt en doordrongen is van taboes en geheimzinnigheid. Seks is dus een even belangrijk als gevoelig onderwerp voor jongeren en dit maakt het soms lastig om over te praten. Dit kan verklaren waarom de respondenten in dit onderzoek vooral gericht waren op ‘anderen’ in hun discussies over seks: over zichzelf praten was voor veel tieners lastig. Tijdens de groepsgesprekken werd duidelijk dat het praten over anderen minstens zo informatief is als het vertellen van verhalen over de eigen persoon, omdat tieners hierdoor juist heel goed de overeenkomsten en de contrasten konden uitleggen tussen henzelf en die relevante anderen. Door het bespreken en vergelijken van de seksuele gedragingen, voorkeuren en stijlen van anderen, maakten de tieners inzichtelijk wat zij wel en niet deden of wilden doen, wel of niet wisten, wel of niet goed vonden, en waar ze wel of niet bij hoorden in seksueel opzicht. Deze vorm van zelfdefinitie door middel van afzetten en spiegelen is een typische manier voor adolescenten om zich uit te drukken (Harter 1990; Thurlow 2001).

Als ik ouder ben

Tijdens de gesprekken vertelden de jongeren mij wat voor praktijken zij zagen als seksueel, wat zij zelf allemaal deden in seksueel opzicht, en vooral wat voor seksuele dingen zij nog wilden gaan doen als ze wat ‘ouder’ zouden zijn. De gedrevenheid waarmee zij hun ideeën over seks deelden, liet zien hoe belangrijk seks is in het leven van tieners, zelfs voor diegenen die nog helemaal niet bezig waren met concrete seksuele praktijken.

Seks maakt voor tieners een belangrijk onderdeel uit van de toekomst. Daarover gaat het veel en vaak, vooral omdat ze dan volwassen zullen zijn. Een aantal meisjes legt mij uit dat zij op dit moment – nu ze veertien jaar zijn – nog niet 'verder gaan' met jongens (wat wil zeggen: niet verder gaan dan zoenen), maar dat zij voorzien dat dit over enkele jaren wel gebeurt. Ook hun mening over wat wel en niet mag qua seksueel gedrag, zal tegen die tijd veranderd zijn.

S: Als je met een jongen danst, leidt dat dan weleens tot iets anders?

Rebecca: Eh... soms. Maar heel soms.

S: Zoals wat?

Rebecca: Nou, soms dan ga je zoenen. Maar dat is alleen als je iemand echt leuk vindt, of als het je vriendje is. Dat doe je niet zomaar met iedereen. Sommige mensen wel, maar dat is gewoon...

Joyce: Dat is gewoon... stom.

Karin: Ja, maar ik kan me voorstellen dat later, als je uitgaat... Weet je wel, nu, we zijn pas veertien weet je wel, en dus willen we dat nog niet. Maar ik denk van, als je ouder bent, zestien of zoiets, dan heb je meer... meer van die gevoelens. En dan gebeurt het gewoon sneller.

Joyce: Ja, dat denk ik ook. Maar nu, ik voel me daar gewoon te jong voor.

Rebecca: Maar eh, ja, ik denk nog steeds dat je dat niet zomaar met iemand doet. Ook als ik ouder ben, ik kan me voorstellen dat ik dat doe, maar alleen met bijvoorbeeld, mijn vriend, weet je wel.

Karin: Nou, je weet maar nooit. Ik denk, niet nu! Helemaal niet nu! Maar later, als ik die [seksuele] gevoelens heb, dan zou ik dat wel kunnen doen, weet je wel, het kan gebeuren. In een club, of daarna ofzo.

Karin, Rebecca en Joyce benadrukken dat hun seksuele gevoelens, meningen en uiteindelijk ook hun seksuele gedrag, veranderlijk zijn. Zij bespreken 'seksueel leren' als een proces dat een aantal jaren duurt. Alle vier de meisjes zien zichzelf vooralsnog niet als een volledig seksueel wezen, maar benoemen wel het 'proces van worden' waar ze middenin zitten. Ze delen dan ook de verwachting én het verlangen om meer seksuele dingen te doen in de nabije toekomst. Op dit moment kan en mag het nog niet: ten eerste, omdat de meisjes nog erg onzeker zijn over hoe het allemaal moet: seks is intrigerend, maar ook vreemd en eng. Ten tweede zijn de begrenzings van de seksueel morele kaders erg strak gedefinieerd voor jonge tieners. Meisjes van 14 of 15 jaar komen niet weg met gedrag dat voor een 16-jarige wel aanvaard wordt door schoolgenoten. Dit verklaart de anticiperende toon van het gesprek dat deze meisjes voeren: wanneer ze 'ouder' of oud genoeg zijn, zullen ze wél dansen, zoenen en zelfs verder gaan dan dat: hun lichaam zal een meer definiërende rol gaan spelen in interacties.

Schuren als *sexual enactment*

Op vier personen na vertellen tieners dat ze eigenlijk nooit écht seks hebben gehad, maar ze zijn er daarom niet minder mee bezig. Seks komt naar voren in

gesprekken en door middel van lichamelijke praktijken zoals dansen, het dragen van korte rokjes met laarzen, zoenen en ‘verder gaan’. Deze praktijken worden in zekere mate als seksueel gezien door tieners, maar worden voornamelijk gedaan als aanloop op het echte werk. Zoals aangegeven is de discotheek een perfecte plek voor *sexual enactment*: in de club krijgen tieners de ruimte om seks te onderzoeken en in praktijk te brengen. In de dansgelegenheid waar voor deze studie participerende observatie is gedaan komen deze praktijken vooral neer op flirten, zoenen en met elkaar dansen. In vroegere studies over seksuele uitingen in danslokalen wordt dans meestal uitgelegd als een vorm van hofmakerij (Rust 1969), een manier om seksueel contact te bewerkstelligen (Cressey 1932) of als een mannelijke, roofzuchtige activiteit (Mungham 1976). De dansvorm waar tieners veel over vertellen en welke ik ook veel heb waargenomen op dansavonden, het zogenaamde ‘schuren’, lijkt alle bovengenoemde kwaliteiten te herbergen.

S: Als je met een jongen danst, hoe doe je dat dan?

Allemaal: Hahahahahahaha!

Lisa: Nou, je weet wel... schuren!

S: En wat is dat? Hoe doe je dat?

Rachel: Nou, een jongen komt achter je staan en dan... ja, dan dans je samen. Het is gewoon iets wat alle kinderen doen, weet je wel.

Het zogenaamde schuren is het nieuwe schuifelen: ‘Dat deed jij toen je jong was toch?’ (Mats, M, 15 jaar, vmbo). Het is een dansvorm waarbij jongens en meisjes dicht tegen elkaar aangedrukt staan, beiden met het gezicht naar voren gericht. De jongen staat stevast achter het meisje, niet andersom, en het is de bedoeling dat het danskoppel synchroon draaiende, ‘schurende’ bewegingen maakt met de heupen, op de maat van de muziek. De billen van het meisje wrijven hierbij tegen het kruis van de jongen, die op zijn beurt zijn handen op haar heupen houdt. De dans wordt doorgaans gedaan in paren. Echter, in de dansgelegenheid waar ik werkte werden ook weleens meisjes of jongens *gesandwiched*, wat betekent dat er met zijn drieën wordt geschuurd; ofwel met twee jongens en een meisje in het midden, ofwel twee meisjes met een jongen er tussen in (om de metafoor verder door te trekken: als een plakje kaas tussen twee boterhammen).

Voordat er geschuurd kan worden moet er eerst contact worden gelegd, wat gebeurt door middel van flirten. Julia vertelt me dat ‘jongens dan de aandacht gaan lopen trekken van meisjes door heel stoer te gaan lopen doen’ (Julia, V, 15 jaar, 3 havo). Veel meisjes vertellen dat het niet goed is om zelf het initiatief te nemen om met een jongen te praten of te dansen, omdat jongens het volgens hen leuk vinden om meisjes te ‘veroveren’. Als meisjes een afwachtende houding aannemen, trekt dat jongens juist aan. Als ik aan Julia vraag of ze het niet vervelend vindt om zo op de jongen te moeten wachten, vertelt ze: ‘Nou, ik maak wel oogcontact [...] een beetje lonken enzo. Maar meer niet, nee.’ Dat is lastig: als Julia mee wil doen aan het ‘seksuele spel’ dat zich afspeelt op een dansvloer, kan ze blijkbaar niet veel anders dan verleidelijk kijken. Het komt regelmatig voor dat een meisje contact probeert te maken, maar dat dit niet lukt omdat de jongens haar subtiele avances simpelweg niet opmerken.

In de disco, maar ook op school, zag ik inderdaad dat jongens vaker op meisjes afgaan dan andersom, maar er waren ook meisjes die zelf het initiatief namen tot contact met jongens. Dit gebeurde verrassend genoeg heel vaak in groepsverband: in groepjes van drie, vier of vijf stapten de meisjes op een jongen af om een praatje te maken. Een jongen uit 3 havo vertelt hoe dit hem regelmatig overkomt:

'Ja, ze komen gewoon naar me toe. Nou, meestal komen ze (...) met vriendinnen en dan vragen ze van, hé wat is je nummer, en alles, en eh... ja dan geef je dat aan ze [het telefoonnummer]' (Ahmed, M, 15 jaar, 3 havo).

Waar het flirten en contact zoeken dus van twee kanten kan komen, wordt 'schuren' altijd geïnitieerd door jongens. Hierdoor zijn zij relatief vrijer in het bepalen of en met wie ze willen dansen, in vergelijking met meisjes. Ik benadruk hier het relatieve karakter van die vrijheid, omdat jongens actief *moeten* zijn: als zij het initiatief niet nemen op de dansvloer, gebeurt er namelijk helemaal niets. De positie die de jongen inneemt tijdens de dans – staande achter het meisje, terwijl haar heupen worden omklemd door zijn handen – maakt dat hij de bewegingen kan controleren. Deze 'choreografie' plaatst tienerjongens in een genderstereotiepe rol van mannelijk dominant en seksueel assertief (Mulvey 1975: 11). Net als bij flirten is het voor meisjes lastig om een actieve rol in te nemen tijdens het schuren: wanneer een meisje de dans initieert wordt dat benoemd als raar, opdringerig, gemakkelijk, soms zelfs een beetje triest. Meisjes moeten maar afwachten of er een jongen achter ze komt staan om te dansen. Wanneer jongens dit initiatief niet nemen, doen meisjes simpelweg niet mee met het seksuele spel van schuren op de dansvloer.

Schuren wordt gedaan door tieners van verschillende leeftijden en opleidingsniveaus. Ze vertellen vrijwel allemaal dat ze het al eens of al vaak hebben gedaan. Hoewel schuren een intieme fysieke activiteit is, is het volgens jongeren niet nodig om ook een intieme persoonlijke relatie te hebben met de danspartner. Door sommige tieners wordt schuren ook wel aangeduid met 'droogneuken', een term waarin een duidelijk idee van 'seksueel leren' doorklinkt. De dans is voor de meeste tieners echter geen aanleiding voor 'echte seks', zoals Cressey (1932) tachtig jaar geleden over dansen schreef. Schuren als praktijk is juist een opzichzelfstaande vorm van seksuele expressie en biedt ruimte voor het ontstaan en leren kennen van seksuele gevoelens, hoe vaag of concreet deze ook zijn.

Schuren is tevens een manier om mensen in en uit te sluiten van het 'seksuele spel' dat wordt gespeeld op de dansvloer. Een groepje jongens uit 3 havo vertelt hierover dat zij alleen bereid zijn om te schuren met meisjes die zij knap vinden en die vrouwelijke ronde vormen hebben.

Ahmed: Gewoon iemand die lekker is, met een ronde kont weet je wel!

Kes: Nee, ik doe dat echt niet met zo'n nerdachtig meisje. Of zo'n dikke.

Ahmed: Ja als ze lelijk is dan kan ik dat echt niet! O mijn god, nee.

S: Moet je iemand echt leuk vinden om op die manier te dansen?

Kes: Weet ik niet. Niet echt. Maar het is wel beter.

S: En is dat schuren seksueel? Wil je weleens dat er daarna meer gebeurt, dat je verder gaat?

Ahmed: Ja, als ik haar leuk vind dan probeer ik haar wel te zoenen [...] Ja eh, weet je wel, zij staat daar en wrijft met haar billen tegen je ding! Dus ja... het is seksueel.

S: En ga je dan ook verder?

Ahmed: Nee.

Met lelijke of dikke meisjes willen deze jongens absoluut niet schuren, want zij zijn 'niet sexy'. Deze meisjes worden buitengesloten van praktijken waarmee seks kan worden afgetast en ervaren. Zij staan vaak gezamenlijk, in groepjes van twee of drie, toe te kijken aan de rand van de dansvloer. Het is natuurlijk maar de vraag of de meisjes waar de jongens over praten zelf wel willen schuren, maar de kans om deze behoeftes te leren kennen wordt hun bij voorbaat ontzegd.

Het lijkt alsof deze meisjes gevangen zitten in een vicieuze cirkel van afwijzing: ze worden bestempeld als niet-seksueel – of niet seksueel aantrekkelijk – en dus worden ze buitengesloten van praktijken die tieners de mogelijkheid geven hun seksuele zelf te ontwikkelen. Zo raken zij verder verwijderd van het uiteindelijke ideaal van volwassen worden waarmee het ontwikkelen van het seksuele zelf gepaard gaat.

In een studie van Kuik naar taligheid en lichamelijkeheid (1999) toonden kinderen opvallend veel empathie voor de buitengesloten en geplaagde kinderen om hen heen. In het geval van de tieners die met dit onderzoek meededen, zijn jongens weinig meelevend met het lot van hun schoolgenoten. Het zijn voornamelijk meisjes die sympathie tonen voor 'zielige' jongens. Een aantal meisjes geeft te kennen dat zij een stuk minder hard in hun afwijzingen zijn dan de jongens. Zij schuren soms met een kinderachtige of een beetje rare jongen, gewoon omdat hij wel aardig is, of omdat ze het ongepast vinden om een jongen zomaar publiekelijk af te wijzen door weg te lopen als hij achter hen komt staan om te schuren. Zelfs wanneer de jongen 'eigenlijk nogal een nerd' is, zijn zij het erover eens dat het wel zo vriendelijk is om dan toch even te blijven staan en mee te dansen. Vervolgens kappen ze de dans alsnog af. Jongens worden door meisjes dus net zo goed weggezet als niet-seksueel of niet seksueel aantrekkelijk, maar meisjes ontzeggen hun niet de mogelijkheid tot participatie. Doordat deze jongens soms toch kunnen schuren, hebben ze iets meer ruimte om seks te verkennen door middel van deze praktijk, en om hun label van niet-seksueel te veranderen in wel seksueel.

Echter, alle tieners vinden het uiteindelijk het prettigst om te schuren met iemand die zij 'echt leuk' vinden. Hoewel het er soms nogal heftig uitziet – de term droogneuken die tieners gebruiken is verre van misplaatst – is schuren in wezen een heel voorzichtige manier van versieren. De lichamelijke intimiteit van het schuren is voor veel tieners een veiligere manier van contact dan het hebben van een gesprek, want het lichaam spreekt voor zich. Schuren leidt dus niet snel tot gezichtsverlies omdat ze niet met elkaar hoeven te praten en er dus geen ongemakkelijke stiltes vallen. Bovendien hoeven tieners elkaar niet aan te kijken tijdens het dansen, waardoor er een hoop verlegenheid verborgen blijft.

In de hoedanigheid van wijdverspreid gebruik onder jongeren, biedt schuren voor veel tieners een eerste mogelijkheid om seks te verkennen en een stap te zetten richting het vergaren van een seksueel zelf. Schuren is dan ook een vorm van *sexual enactment*: door met elkaar te schuren, *ontstaat* seks voor jongeren. Tieners die schuren, gebruiken hun lichaam om hun betrokkenheid in het volwassen domein van seks uit te drukken. De processen van aftasten en ontdekken lopen dan ook gelijktijdig met het voorzichtig uitdrukken van een seksuele zelf. Dit maakt dat er ook risico's verbonden zijn aan schuren als vorm van seksueel handelen: omdat het leren en ontdekken van seksuele gevoelens en gedragingen gelijktijdig plaatsvindt met de daadwerkelijke expressie ervan, gebeuren er onverwachte en soms ongewenste dingen waardoor de seksuele expressie als illegitiem – onecht, onoprecht of overdreven – wordt ervaren door andere tieners. In zulke gevallen faalt een tiener in het overbrengen van een overtuigend, van binnenuit gedreven seksueel zelf. In de volgende paragraaf zal duidelijk worden welke personen dit lot toebedeeld krijgen, en waarom dit nu juist hen overkomt.

Als seksuele praktijk is schuren in elk geval niet eenduidig: vooral voor de wat jongere tieners is het een seksuele uiting op zich, terwijl het voor anderen wel degelijk tot meer kan leiden, zoals zoenen of verder gaan. Van achter de bar in de disco heb ik een aantal stelletjes gezien waar het schuren overliep in zoenen. Voorwaarde daarvoor is natuurlijk dat het meisje zich omdraait om de jongen aan te kunnen kijken, wat nogal een spannende beslissing is om te maken. In veel gevallen volgde het zoenen vrijwel direct op het omdraaien, zonder daartussen nog even te praten of te schuifelen.

Volgens veel meisjes is zoenen alleen acceptabel wanneer de andere persoon leuk wordt gevonden. Het hebben van een relatie is geen strikte vereiste, maar: 'zoenen doe je niet zomaar met iemand, daarvoor moet je diegene ook echt leuk vinden' (Debby, V, 15 jaar, 4 havo). Zoenen gebeurt dus niet uit barmhartigheid, wat wel als een goede reden wordt genoemd om even kort te schuren met iemand. Zoenen is als zodanig *meer* exclusief dan schuren, maar gek genoeg wordt de praktijk op zichzelf door een aantal jongeren als *minder* seksueel gezien. Zoenen op zich is eerder een uiting van genegenheid of zelfs liefde en het is alleen iets seksueels wanneer 'je er bepaalde bedoelingen mee hebt' (Diederik, M, 14 jaar, 3 vwo). Dus als er andere praktijken op volgen, zoals het aanraken van de intieme delen van elkaars lichaam, of als het zoenen naakt gebeurt, dan is het seksueel. Volgens Freek uit 3 vmbo hangt het ook af van de context waarbinnen er wordt gezoend: 'Zoenen op een schoolfeest is gewoon zoenen. Dat doe je gewoon voor de lol.' Andere tieners geven te kennen dat het vooral 'bepaalde mensen' zijn die zoenen zo luchtig opvatten:

Julia: Gewoon iemand pakken, om zomaar te zoenen, alleen bepaalde types doen dat.

S: Wat voor types?

Julia: Een beetje als, ja... de macho's, de players. Van die stoere jongens, die het initiatief nemen. Ja, een soort van... die gaan op jacht!

'Players' en 'sletten'

De sociale consequenties van seksuele praktijken – of dat nu dansen, zoenen of verder gaan betreft – zijn heel duidelijk verschillend voor jongens en meisjes. Jongens die zonder al te veel scrupules met meisjes zoenen worden in het gesprek hierboven, maar eigenlijk veel vaker tijdens dit onderzoek, gelabeld als 'player'. Dit label heeft een positieve connotatie: jongens ontvangen 'props' (oftewel respect) wanneer zij zich seksueel actief gedragen, vooral van hun mannelijke leeftijdsgenoten. Meisjes daarentegen, ontvangen juist disrespect wanneer zij dergelijk gedrag vertonen:

Alex: Ze waren met elkaar aan het zoenen, maar ze gaan niet eens met elkaar.

Kim: Ja echt, serieus!

Alex: Ja, en Charlene ging ook al met iemand anders volgens mij.

Fleur: Ja, maar ze is al met eh... eigenlijk zo'n beetje iedereen gegaan toch?

Alex: Ja, met het neefje van Rachel ook.

S: En wat denken jullie daarvan?

Alex: Nou, eh...

Kim: Ik vind dat echt niet kunnen.

Fleur: Ik denk, ik weet het niet. Ze krijgt er wel ruzie om.

S: Waarom krijgt ze ruzie dan?

Fleur: Nou, omdat ze eerst een beetje met hem is, en dan gaat ze weer met iemand anders. Ze zoent met mensen waar ze geen verkering mee heeft. Gewoon met vier verschillende jongens op een avond. En dat vinden die jongens niet leuk, die worden boos. En die gaan dan rond lopen vertellen dat ze een slet is.

Kim: Maar ja, ze zoent ook zomaar met iedereen!

S: En wat vind je ervan als een jongen dat doet?

Alex: Eh, ja, ik vind dat hij dat zelf maar moet weten.

Fleur: Het is eigenlijk hetzelfde, maar jongens worden anders genoemd als ze dat doen. Players, dat is hoe ze ze dan noemen.

Zowel jongens als meisjes zijn streng veroordelend over 'vrijpostige' meisjes die seksueel assertief en niet exclusief zijn. De meisjes die hierboven in gesprek zijn geven te kennen dat ze het eigenlijk wel terecht vinden dat de jongens Charlene voor slet uitmaken, want 'ze zoent ook zomaar met iedereen'. Volgens alle jongeren die ik tijdens dit onderzoek heb gesproken, is een slet per definitie een meisje⁴.

4 In Roget's Thesaurus (1995) wordt de term slet (*slut*) gedefinieerd als 'a vulgar promiscuous woman who flouts propriety'. Mills (1991) legt uit dat de term 'sletterig' in de veertiende eeuw werd gebruikt om zowel mannen als vrouwen mee aan te duiden die gezien werden als vies en slordig. In latere tijden werd de term steeds exclusiever geassocieerd met vrouwen en verkreeg het de negatieve seksuele betekenis van een promiscue vrouw.

S: Kan een jongen ook een slet zijn?

Allemaal: Nee, nee, nee!

Nicky: Nee, jongens worden nooit zo genoemd [...] Kijk, zij kunnen geen slet zijn. Ik bedoel, ze kunnen zich zo gedragen, maar dan worden ze nog steeds geen slet, volgens anderen. Maar een meisje wel. Ik weet niet wat dat betekent verder, maar zo is het nou eenmaal, denk ik.

Meisjes gebruiken de term slet minstens zo vaak als jongens. Ze lijken dit te doen om hun eigen deugd en vlekkeloze seksuele status te demonstreren:

An: Als je nu seks met iemand hebt, op je veertiende al, dat is gewoon te vroeg. Ik ken zo'n meisje, zij was twaalf en zij had al seks met haar vriendje. Echt, twaalf!

Debby: Ja, maar zij had ook al, iets van haar hele leven al met hem, toch? Dus ik vind niet...

An: Nee, maar omdat, als je op die manier begint en dan gaat het op een gegeven moment uit en dan krijg je een ander vriendje, dan doe je het ook daarmee. En dan heb je het dus al met meerdere mensen gedaan, want... het wordt makkelijker.

Debby: Het is wel vroeg, maar als je dat vriendje al heel lang hebt... en je houdt van elkaar enzo...

An: Ik denk gewoon dat... als je niet wacht, dan kun je een soort van slet worden. Ik heb ook een vriendje nu, maar ik ga wel wachten totdat ik zestien ben.

Roos: Ja, maar jij hebt ook pas een maand met hem, dus...

Door middel van het slettenlabel worden er sterke morele grenzen gesteld aan seksueel gedrag van meisjes (zie ook Pheterson 1993). Het seksuele gedrag van jongens wordt daarentegen met een zekere onverschilligheid maar soms ook met lichte bewondering bekeken: jongens moeten zelf maar uitmaken wat ze doen, zolang ze maar *iets* doen. Passiviteit wordt niet gewaardeerd bij jongens. Seksuele assertiviteit van jongens wordt door de anderen beoordeeld als een juiste manier van seksueel zijn. Het playergedrag wordt geïnterpreteerd alsof er een oprechte seksuele motivatie aan ten grondslag ligt: de gevoelens komen van binnenuit en worden in lijn daarmee in praktijk gebracht.

An: Weet je, je kunt een jongen gewoon niet zo noemen [een slet].

S: Maar wat maakt het verschillend, is het niet hetzelfde gedrag?

An: Ja, een soort van, maar een meisje doet het, je weet wel, om aardig gevonden te worden of zoiets. En een jongen niet. Zij zijn gewoon stoerder en het kan ze niet schelen [of anderen ze aardig vinden]. Zij *doen* het gewoon.

Het verschil in de beoordeling van seksueel gedrag is dus sterk gendergerelateerd. De onderliggende motivatie die aan seksuele praktijken ten grondslag ligt, verschilt volgens veel tieners significant voor jongens en meisjes. Seksuele vrijpostigheid of assertiviteit van meisjes wordt vaak geïnterpreteerd als *pleasing behavior*:

deze meisjes doen seksueel om aardig gevonden te worden en niet omdat ze zich seksueel voelen – althans, dit wordt zo gezien door anderen.

Lisa: Weet je, sommige meisjes proberen echt alles voor een beetje aandacht. Ze denken dat het ze cool maakt ofzo. En ze lopen er echt zo mee te koop, zo van, kijk mij eens, ik ben sexy enzo.

Rachel: Ja, zoals Eleonor! O mijn God.

Lisa: Ja maar ik sprak Dirk vorige week en hij zei dat alle jongens uit de klas haar irritant vinden en ook een slet, want... Want ze zeggen dat ze makkelijk is en ze overdrijft het gewoon heel erg. En op het schoolfeest was ze met ongeveer *iedereen* aan het dansen en later wist iedereen dat ze die avond met twee verschillende jongens had gezoend. En toen zei Dirk dat hij alleen met haar had gezoend omdat het *kón*, en omdat hij er wel zin in had, maar niet omdat hij haar leuk vindt of zoiets. En nu loopt zij hem te sms-en, echt iets van tweehonderd sms'jes per dag!

Rachel: Ze zou moeten weten dat dat haar helemaal niet cool maakt. Dat is gewoon een soort van triest.

Klaarblijkelijk kunnen meisjes alleen op een aanvaardbare manier seksueel doen als het op een passieve manier gebeurt: afwachtend en terughoudend. Wanneer seks door meisjes openlijk wordt nagejaagd wordt het bestempeld als sletterig, onoprecht en in zekere zin ook als onvrouwelijk. Het slettenlabel verwijst naar een illegitieme manier van seksueel zijn, die buiten het normatieve kader van seks en gender valt. Eleonor gedraagt zich seksueel assertief, waardoor ze – paradoxaal genoeg – wordt gezien als onzeker, op zoek naar bevestiging en sociale status, en juist *niet* als op zoek naar een uiting van seksuele gevoelens en verlangens.

Dat meisjes zoals Eleonor vanuit een innerlijke drijfveer – welke bij jongens als 'natuurlijk' wordt aangenomen – actief op zoek gaan naar seksuele ervaringen en dus seksueel assertief gedrag vertonen, is niet te geloven voor de meeste tieners. Daarom *moet* dat gedrag wel gebaseerd zijn op een andere, externe motivatie. Van sletten wordt dan ook gedacht dat zij op zoek zijn naar goedkeuring van anderen, naar vriendschap en sociale status. Het is niet verwonderlijk dat vrijwel alle meisjes die als slet worden bestempeld, ook niet zo populair zijn op school. Er valt voor dit soort meisjes 'nog wel wat te winnen' op het sociale vlak, dus het is voor tieners zo klaar als een klontje dat niet-populaire, lelijke of dikke meisjes schuren of zoenen om leuker gevonden te worden en niet omdat ze zich sexy voelen en daar gewoon zin in hebben.

Het slettenlabel heeft dus voornamelijk betrekking op meisjes die zich reeds in de onderste lagen van de sociale status of populariteitshierarchie bevinden. Dit betekent dat de dichotomie player-slet geen algemene deler is. Deze heeft een variërende uitkomst, afhankelijk van hoe populair een tiener is op school. Het slettenlabel is niet simpelweg van toepassing op meisjes, maar enkel op meisjes die volgens hun schoolgenoten op een illegitieme, ongeoorloofde en onechte manier vrouwelijk zijn. Het zijn van een meisje is dus een voorwaarde voor het slettenlabel, maar geen uitsluitende motivering (Pheterson 2003).

Het lichaam dat achterloopt

Veel tieners passen niet in dit normatieve kader over gender en seks. Tieners die nog niet zo ver zijn in hun puberteit, of een beetje minder ver dan hun leeftijdsgenoten, lopen het risico als 'nerd' gelabeld te worden. De nerd maakt geen onderdeel uit van de sociaal-seksuele pikorde die bestaat op middelbare scholen, maar bakent deze juist af: hij definieert de grens van wat wel en niet als seksueel wordt gezien door jongeren. Dit label betreft vrijwel altijd jongens, omdat meisjes nu eenmaal sneller in de puberteit komen en dus niet snel worden beticht van kinderachtigheid.

Nerds hebben volgens hun schoolgenoten vaak 'foute kleding' aan: de grootste zonde waar zij zich schuldig aan maken is het hebben van 'hoog water'⁵. Nerds worden omschreven als onspontaan, onzeker, 'niet normaal' en zijn vaak wat dunner – 'ieler' – dan gemiddeld. Het belangrijkste kenmerk wat wordt toegeschreven aan de nerd is dat hij kinderachtig is. Een nerd wordt gezien als niet seksueel en niet aantrekkelijk. Hij doet daar volgens anderen zijn best ook niet voor, want hij heeft deze verlangens nog helemaal niet. Nerds krijgen dan ook zelden de mogelijkheid om te participeren in de flirt-, dans- en zoenpraktijken die plaatsvinden in de schoolgangen en op schoolfeesten.

'Zij horen daar gewoon nog niet bij, weet je wel... omdat mensen hún niet echt aantrekkelijk vinden en zij zelf ook helemaal niet geïnteresseerd zijn in dat soort dingen, lijkt wel. Ik denk dat Ruben meisjes niet serieus leuk vindt, hij lijkt ongeïnteresseerd. En áls-ie dat al doet, dan zou hij het toch niet zeggen want niemand vindt hem toch leuk' (Debby, V, 15 jaar, 3 vwo).

In tegenstelling tot de players op school zijn nerds dus typische buitenstaanders, omdat zij simpelweg niet meedoen met het seksuele spel. Ze zijn weinig populair en worden gezien als te onvolwassen om een op een juiste manier seksueel te kunnen zijn. Tom vertelt me een verhaal over een jongen genaamd Marijn, waarbij hij wordt aangemoedigd door het spottende gelach van zijn klasgenoten:

Tom: Neem nou Marijn.

Anderen: Hahahahaha.

Tom: Hij is een beetje...

Robin: Raar!

Tom: Nou hangt hij weer de hele tijd om Lila heen.

Robin: Ja en Lila die schaamt zich dood!

Tom: Ja zij schaamt zich heel erg. Maar Marijn, ja, hij gedraagt zich altijd heel vreemd enzo. Weet je wel, dus hij... hij staat bekend als een rare eh... als een

5 Hoog water houdt in dat de broekspijpen te kort zijn geworden door de snelle lichamelijke groei van de tiener, maar dat er vooralsnog geen nieuwe broek is aangeschaft. Hierdoor zijn de sokken zichtbaar en blijkbaar hebben tieners van deze leeftijd een enorme afkeer van sokken. Velen dragen ze niet, of niet op een zichtbare manier.

raar kind. Maar zo was hij al sinds de basisschool. Hij komt soms naar school toe met bieslook en dat eet hij dan als lunch.

Ward: Echt?

Tom: Ja!

Ward: Bieslook?

Tom: Ja, toen liep hij rond met van die sprietjes en dan vroeg iemand van, wat is dat? En hij zei dan, ja dat is bieslook, echt heel lekker! Ja echt! En hij draagt ook sokken met sandalen en alles.

Anderen: O...

Tom: En ik herinner me dat hij ook een keer naar school kwam op zijn skeelers.

Robin: Helemaal vanuit [dorp]?

Tom: Ja.

Robin: Wát een nerd.

Geassocieerd of gezien worden met iemand die als nerd is bestempeld, is volgens de jongens hierboven niet flatterend; omgaan met een nerd kan de eigen reputatie schaden (zie ook Goffman 1963). Gelukkig zijn nerds niet voor eeuwig veroordeeld tot de rand van de dansvloer. Uiteindelijk worden ook deze tieners 'ouder', en uiteindelijk oud genoeg om seksuele dingen te doen.

Joyce: Weet je, Jan was vroeger echt een onwijze nerd, in de brugklas. Hij was heel verlegen en klein en dun ook. En hij had altijd zo'n grote broodtrommel bij zich die heel erg stonk. [boterhammen met] iets van salami ofzo. Maar nu is hij, ik weet niet, *anders*. Zo van, hij loopt niet meer *achter*.

Karin: Ja, maar ik vind hem nog steeds wel raar hoor.

Joyce: Ja, maar nee, hij is nu best oké. En hij gaat ook met Ella nu. Weet je, écht.

Rebecca: Hij ziet er wel beter uit. Hij draagt nu tenminste normale kleren.

Opgroeien is dus een uitweg geweest voor Jan. Nu is hij 'normaal' en 'best wel oké', omdat hij niet meer achterloopt. Hij is fysiek gegroeid, heeft verkering met een meisje en draagt normale kleren. Het 'normaal worden' van Jan staat gelijk aan zijn 'volwassen worden' (zie ook Kinney 1993), en dus ook het ontwikkelen van een seksueel zelf. Dit betekent voor Jan dat hij volgens zijn klasgenoten nu op een legitieme, geaccepteerde manier mee kan doen aan seksuele praktijken zoals schuren en zoenen, en dus kan participeren in het proces van seksueel leren. Het geval van Jan illustreert dat het lichaam – en de mate waarop dit lichaam is ontwikkeld – een definiërende rol speelt in de betekenis die aan seksuele handelingen van jongeren wordt toegekend en in de mogelijkheden van het verkennen van seksualiteit. Jongeren die fysiek al 'verder zijn' kunnen gemakkelijker op een legitieme manier seksueel handelen, terwijl jongeren met een vroegpuberaal, nog onvolwassen lichaam hier niet mee weg komen zonder veroordeeld te worden als 'raar' of nep. De vorm en grootte van het lichaam, in heel letterlijke zin, hebben invloed op de mate waarin seksueel gedrag als echt en juist wordt ervaren.

Met je *fake ID* naar de *Escape*

Populaire meisjes zijn, in tegenstelling tot nerds die achterlopen, juist 'verder' dan de rest. Deze meisjes hebben – lichamelijk en qua attitude – een meer volwassen uitstraling dan hun leeftijdsgenoten. Ze gaan vaak om met tieners uit hogere klassen. Merel uit 4 havo is een van die populaire meisjes. Zijzelf vertelt bescheiden dat ze 'gewoon goed op kan schieten met verschillende groepen mensen'. De tieners uit haar klas vinden haar in het bijzonder *cool* omdat ze met oudere mensen omgaat en in het weekend uitgaat in Amsterdam. Ze is pas vijftien, dus eigenlijk veel te jong om de *club* binnen te mogen, maar dit krijgt ze voor elkaar met een vervalste identiteitskaart waarop ze achttien is. Ze vertelt dat ze op dit soort avonden in de *club* veel in contact komt met jongens.

Merel: Ja, weet je, je hangt gewoon aan de bar en dan komt er zo'n jongen en die zegt van, 'hé wil je wat drinken?' Dus dan drink je wat met hem en ga je even dansen, en dan na tien minuten vraagt hij van, 'wil je nog wat drinken?' En ik zeg van, 'probeer je me dronken te voeren ofzo?' Want, weet je, ik weet heus wel wat zij willen, weet je wel! Maar ik doe het tóch wel, als ik het wil.

Tanja: Ja, maar het is wel heel leuk dat hij drankjes voor je koopt enzo. Zo van, hij geeft jou al zijn aandacht, weet je wel. Ik zou dat echt heel leuk vinden, als een jongen mij zo probeert te krijgen.

Merel: Ja, het is leuk, want... ik weet het niet, het is gewoon leuk om zoveel aandacht van jongens te krijgen, ja. Maar soms is het ook andersom, hè. Je hebt ook van die loungebanken daarzo [in de *Escape*], weet je wel, naast de dansvloer. En soms, zoals vorige week, vond ik een jongen heel leuk die daar zat, dus ik daar heen, zo van 'hee-eeey', en ik ging gewoon op zijn schoot zitten en toen gingen we gewoon een beetje zitten kletsen enzo. En toen gingen we dansen op een gegeven moment. En later hebben we ook gezoend.

Lise: Zo jij hebt lef! Ik zou dat nooit durven.

Merel: Nou ik vind dat het soms wel fijn kan zijn om het initiatief te nemen, weet je. Ik bedoel, ik vind het ook leuk als een jongen dat doet, maar niet zo van, als hij je helemaal tegen de muur aandrukt en alles terwijl je aan het zoenen bent! Dan kan je geen kant op en dan ziet het er haast uit alsof hij je, een soort van, aan het neuken is. Het kan wel leuk zijn als een jongen de leiding neemt, maar ik vind het ook leuk om degene te zijn die beslist.

Het gedrag van Merel wordt tijdens dit gesprek (maar ook tijdens andere focusgroepinterviews waar zij zelf niet bij zat) positief beoordeeld door haar klasgenoten: haar seksueel-assertieve houding leidt juist *niet* tot het slettenlabel. Merels klasgenoten praten over haar met bewondering en kijken tegen haar op: ze vinden haar stoer en zelfverzekerd, ze ziet er ouder uit en ze doet dingen die zijzelf nog niet mogen en niet durven.

Waar seksueel-assertieve meisjes zoals Eleonor als slet worden weggezet, wordt het handelen van Merel juist bejubeld door haar klasgenoten. Merel opereert duidelijk buiten de normatieve kaders van traditionele genderrollen en leeftijd waarbinnen tieners elkaar voortdurend beoordelen. Desalniettemin wordt haar asser-

tieve en gedreven seksuele houding volledig geaccepteerd. Dit komt enerzijds door haar populaire status en anderzijds door haar ogenschijnlijke volwassenheid. Merel is lichamelijk ‘verder’ – waardoor ze simpelweg ouder lijkt – en daarnaast is ze populair, wat waarschijnlijk sterk met het ouder lijken samenhangt. Doordat Merel oud genoeg lijkt om seksuele verlangens en gevoelens te koesteren en in praktijk te brengen, wordt haar seksuele doen en laten als legitiem en oprecht ervaren door haar klasgenoten. Door haar populariteit wordt bovendien verondersteld dat zij zich niet seksueel hoeft te gedragen om leuk gevonden te worden of om te *pleasen*; ze is immers al leuk en ze heeft al veel vrienden. Ze wordt dus niet verdacht van het feit dat ze haar seksuele handelen afstemt op wat (zij denkt dat) andere mensen van haar verwachten. Dit was bij Eleonor wel het geval. Het seksuele gedrag van Merel komt volgens haar schoolgenoten voort uit persoonlijke, van binnenuit gevoelde, echte seksuele verlangens. Dit maakt dat zij Merel op een voetstuk plaatsent.

Merels *fake ID*, waarmee zij toegang heeft tot plekken waar haar medescholieren niet binnen kunnen komen, speelt tevens een belangrijke rol in de hoge mate van handelingsvrijheid die zij heeft. Door haar *fake ID* kan zij namelijk buiten het toezicht van haar schoolgenoten seksueel handelen en leren. Dit doet zij bovendien in interactie met oudere – hoogstwaarschijnlijk meer ervaren – jongeren die minder strenge morele grenzen aan seksueel gedrag stellen. Dit maakt haar ontdekkingstocht minder beperkt. Deze handelingsvrijheid komt naar voren in de verhalen die Merel over haar stapavonden vertelt: zij benadrukt dat zij bewust en op basis van haar eigen verlangens kiest voor contact met jongens en dat ze dat contact bovendien ook actief najaagt. Merel krijgt door haar schoolgenoten dezelfde mate van seksuele handelingsvrijheid toebedeeld als die zij zichzelf in haar vertellingen toekent. Met haar lichaam en *fake-ID* onderhandelt ze de vertogen van passend gedrag en rekt zo de normatieve grenzen van leeftijd en vrouwelijkheid op.

Conclusie

In dit artikel zijn de drie vragen die in de inleiding gesteld werden over de wijze waarop tieners seksueel ‘leren’, beantwoord. Ten eerste leren tieners seksueel te zijn door middel van verschillende manieren van *sexual enactment*. Voorbeelden hiervan zijn flirten, schuren en zoenen – allemaal lichamelijke praktijken waardoor seks wordt opgeroepen en betekenis krijgt voor tieners. Ten tweede ontstaan deze betekenissen natuurlijk niet in het luchtledige; ze komen op binnen normatieve kaders over volwassenheid en gender. Door de normalisering van seks worden duidelijke begrenzingsen, evenals machtsverschillen, aangegeven tussen verschillende groepen tieners: voor zowel jongens als meisjes bestaan verschillende labels, zoals ‘slet’, ‘*player*’, ‘populair’ of ‘nerd’. Ten derde worden deze labels gebruikt om het gedrag van anderen mee te beoordelen en van morele betekenis te voorzien, waardoor er een sociaal-seksuele hiërarchie wordt opgebouwd binnen de muren van de middelbare school. De labels worden nooit aan het ‘zelf’ toegekend: elke tiener die ik heb gesproken vindt zichzelf ‘gewoon normaal’. De labels

dienen dan ook vooral om gedeelde groepsnormen te bestendigen (Gagnon en Simon 1973; Plummer 1981; Kinney 1993; Nayak 2006; Kuik 2013).

Het volwassenheidsvertoog wordt geconcretiseerd door het labelen van twee soorten tieners. Ten eerste wordt de laatbloeiende tiener met een dun, onvolwassen lichaam en kinderachtige uitstraling negatief beoordeeld als 'nerd'. Deze jongens worden gezien als niet-seksueel en hun participatie in seksuele praktijken zoals flirten en schuren, wordt gezien als 'meedoen voor spek en bonen'. Nerds komen gelukkig vanzelf van dit label af door er letterlijk uit te groeien. Pas wanneer hun lichaam verder ontwikkeld is, worden ze als 'normaal' bestempeld en kunnen ze volgens anderen op een geloofwaardige manier meedoen aan seksuele praktijken. Ten tweede krijgt het volwassenheidsvertoog concrete vorm door de positieve evaluatie van het seksuele gedrag van 'populaire' meisjes die lichamelijk al verder zijn in hun ontwikkeling en daardoor ouder lijken. Hun seksueel handelen wordt beoordeeld als oprecht en gebaseerd op ware, innerlijke verlangens.

Traditionele gendernormen spelen tevens een zeer belangrijke rol in hoe het seksuele zelf van tieners vormgegeven en geuit dient te worden. We hebben kennisgenomen van de labels *player* en *slet*, waarmee een traditioneel vertoog over gender en seks naar voren is gekomen. Hierin liggen stereotiepe ideeën van de man als seksueel assertief en de vrouw als seksueel afwachtend verankerd. Echter, in hoeverre dit traditionele vertoog een sturende invloed heeft op de seksuele praktijken van tieners hangt samen met populariteit: die zorgt er namelijk voor dat tieners meer seksuele handelingsvrijheid krijgen toebedeeld door hun leeftijdsgenoten. Populariteit ontslaat met name meisjes van de plicht om te handelen naar een gendernormatief vertoog over seks. De seksuele pikorde die ontstaat tijdens de puberteit doorkruist als het ware de sociale-statushiërarchie die bestaat op de middelbare school. Tieners die als populair worden gezien hebben meer seksuele handelingsvrijheid dan tieners die weinig of niet populair zijn, zoals de nerd en de slet. Het seksuele leerproces is voor populaire tieners veelzijdiger en minder begrensd, waardoor het seksuele zelf op een meer volwaardige en onbeperkte manier tot ontwikkeling kan komen.

Populariteit, en dus mate van legitimiteit die wordt toegekend aan het seksuele gedrag van tieners, heeft betrekking op *de letterlijke staat van het lichaam* – kinderlijk of al enigszins volwassen – en ook op de lichamelijke vanzelfsprekendheid en overtuigingskracht waarmee seksuele handelingen worden uitgevoerd. De mate van echtheid en oprechtheid van de seksuele verlangens en gevoelens van tieners wordt niet zozeer bepaald aan de hand van wat zij hierover vertellen – praatjes vullen zagezegd geen gaatjes – maar wordt afgelezen aan de overtuigingskracht van het lichaam en de lichamelijke praktijken waarmee deze seksuele verlangens en gevoelens worden geuit. Seksuele praktijken worden door jongeren dus alleen als legitiem ervaren wanneer deze voortkomen uit 'oprechte' motivaties. De sociaal-seksuele labels van de nerd en de slet staan in sterk contrast met wat tieners als 'echt' ervaren.

Deze studie laat zien dat normen over goed en slecht seksueel gedrag weinig betekenis hebben wanneer datgene waar ze betrekking op hebben onzichtbaar blijft, gevangen in taal – gesprekken en geroddel. Seks moet 'gedaan worden' om het te

laten bestaan en erover te leren: het moet letterlijk in praktijk gebracht worden, ervaren worden door het lichaam, om uit te zoeken wat het is en wat het betekent. Tieners gebruiken hun lichaam als een instrument voor het ontdekken van seks en uiteindelijk voor het uitdrukken van het (seksuele) zelf. Daarnaast hebben we gezien dat ook andere materiële objecten – een *fake ID*, skeelers, bieslook, hoog water en korte rokjes – een fundamentele impact hebben op de mogelijkheden tot seksueel handelen in sociale interacties tussen jongeren. Dientengevolge beargumenteer ik dat theoretici die zich enkel concentreren op discursieve constructies van de sociale realiteit tekortschieten in hun verklaringen. Hoewel vertogen over volwassenheid en gender een belangrijke rol spelen in hoe tieners ‘seksueel doen’, zijn hun lichamen en andere materiële objecten evenzeer constructief: zij hebben een handelende, sociaal definiërende macht.

Literatuur

- Asencio, M.W. (1999) Machos and Sluts: Gender, Sexuality, and Violence among a Cohort of Puerto Rican Adolescents. *Medical Anthropology Quarterly*, 13(1): 107-126.
- Barbaree, H.E. en W.L. Marshall (2008) *The Juvenile Sex Offender*. New York: Guilford Press.
- Benhabib, S. (1992) *Situating the Self: Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*. New York: Routledge.
- Blasius, M. (1994) *Gay and lesbian politics: Sexuality and the emergence of a new ethic*. Philadelphia: Temple University Press.
- Bordo, S. (1993) *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body*. Berkeley: University of California Press.
- Breakwell, G. en L.J. Millward (1997) Sexual self-concept and sexual risk-taking. *Journal of Adolescence*, 20(1): 29-41.
- Buzwell, S. en D. Rosenthal (1996) Constructing a Sexual Self: Adolescents' Sexual Self-Perceptions and Sexual Risk-Taking. *Journal of Research on Adolescence*, 6(4): 489-513.
- Corbin, J.M. en D.N. Anselm Strauss (1990) Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, 13(1): 3-21.
- Cressey, P.G. (1932) *The Taxi-Dance Hall: A Sociological Study of Commercialized Recreation and City Life*. Chicago: University of Chicago Press.
- Csordas, T.J. (1990) Embodiment as a Paradigm for Anthropology. *Ethos*, 18(1): 5-47.
- Douglas, M. (1970) *Natural Symbols: Explorations in Cosmology*. New York: Pantheon Books.
- Duits, L. (2008) *Multi-Girl-Culture: An Ethnography of Doing Identity*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Farrer, J. (1999) Disco 'Super-Culture': Consuming Foreign Sex in the Chinese Disco: Cosmopolitan dance culture and cosmopolitan sexual culture. *Sexualities*, 2(147): 147-166.
- Foucault, M. (1980) *The History of Sexuality. Volume 1: An Introduction*. New York: Vintage.
- Frith, H. en C. Kitzinger (2001) Reformulating Sexual Script Theory: Developing a Discursive Psychology of Sexual Negotiation. *Theory Psychology*, 11(2): 209-232.
- Frith, S. en A. McRobbie (1990) Rock and Sexuality. In: S. Frith en A. Goodwin (eds.) *On Record: Rock, Pop and the Written Word*. New York: Pantheon, 371-389.
- Gagnon, J. en W. Simon (1973) *Sexual Conduct: The Social Sources of Human Sexuality*. Chicago: Aldine.

- Gamson, J. en D. Moon (2004) The Sociology of Sexualities: Queer and Beyond. *Annual Review of Sociology*, 30: 47-64.
- Giddens, A. (1991) *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.
- Goffman, E. (1963) *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. London: Prentice Hall.
- Goldner, V. (2003). Ironic gender/authentic sex. *Studies in Gender and Sexuality*, 4(2): 113-139.
- Graaf, H. de (2005) *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de, M. Hoing, M. Zaagsma en I. van Weesenbeeck (2007) *Tienersleks: Vormen van Instrumentele Seks onder Tieners*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.
- Hanna, J.L. (1988) *Dance, Sex and Gender: Signs of Identity, Defiance and Desire*. Chicago: University of Chicago Press.
- Harter, S. (1990) Self and Identity Development. In: S. Feldman en G.R. Elliot (eds.) *At the Threshold: The Developing Adolescent*. Cambridge: Harvard University Press, 352-387.
- Herek, G.M. (2004) Beyond 'Homophobia': Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexuality Research & Social Policy*, 1(2): 6-24.
- Hirst, J. (2004) Researching young people's sexuality and learning about sex: Experience, need, and sex and relationship education. *Culture, Health & Sexuality*, 6(2): 115-129.
- Kinney, D.A. (1993) From nerds to normals: The recovery of identity among adolescents from middle school to high school. *Sociology of Education*, 66(1): 21-44.
- Kuik, S. (1999) The magical power of words: About children, their conflicts and their bodies. *Etnofoor*, 12(1): 53-72.
- Kuik, S. (2001) The End of Childhood, the onset of adolescence. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 28(2): 205-230.
- Kuik, S. (2013) *Tussen Kind en Puber: Een etnografisch onderzoek*. Universiteit van Amsterdam, Faculteit der Maatschappij en Gedragwetenschappen.
- LeBesco, K. (2001) Queering Fat Bodies/Politics. In: J.E. Braziel en K. LeBesco (eds.) *Bodies out of Bounds: Fatness and Transgression*. Berkeley: University of California Press, 74-87.
- Maxwell, C. en P. Aggleton (2012) Bodies and Agentic Practice in Young Women's Sexual and Intimate Relationships. *Sociology*, 46(2): 306-321.
- Melia, K.M. (1997) Producing 'plausible stories': Interviewing student nurses. In: G. Miller en R. Dingwall (eds.) *Context and method in qualitative research*. London: Sage, 26-36.
- Mills, J. (1991) *Womanwords: A vocabulary of Culture and Patriarchal Society*. London: Vigaro.
- Miranda-Ribeiro, P. (2003) *The Stud, the virgin, the Queer, and the slut: A qualitative study of teenage sexual identity in three Brazilian communities*. Op 28 augustus 2012 ontleend aan www.cedeplar.ufmg.br/pesquisas/td/TD%20184.pdf.
- Mol, A. (2002) *The Body Multiple: Ontology in Medical Practice*. Duke University Press.
- Mol, A. en J. Law (2004) Embodied Action, Enacted Bodies: The Example of Hypoglycaemia. *Body and Society*, 10(2/3): 43-62.
- Moriarty, N., C. Stough, P. Tidmarsh, D. Egger en S. Dennison (2001) Deficits in emotional intelligence underlying adolescent sex offending. *Journal of Adolescence*, 24(6): 743-751.
- Mulvey, L. (1975) Visual Pleasure and Narrative Cinema. *Screen*, 16(3): 6-18.
- Mungham, G. (1976) *Working Class Youth Culture*. London: Routledge.
- Nayak, A. (2006) Displaced Masculinities: Chavs, Youth and Class in the Post-industrial City. *Sociology*, 40(5): 813-831.

- Oerton, S. en J. Phoenix (2001) Sex/Bodywork: Discourses and Practices. *Sexualities*, 4(4): 387-412.
- O'Sullivan L.F., H.F.L. Meyer-Bahlburg en I.W. McKeague (2006) The development of the sexual self-concept inventory for early adolescent girls. *Psychology of Women Quarterly*, 30(2): 139-149.
- Pheterson, G. (1993) The Whore Stigma: Female Dishonor and Male Unworthiness. *Social Text*, 37: 39-64.
- Plummer, K. (1981) *The making of the modern homosexual*. London: Hutchinson.
- Plummer, K. (1995) *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds*. New York: Routledge.
- Reischer, E. en K.S. Koo (2004) The Body Beautiful: Symbolism and Agency in the Social World. *Annual Review of Anthropology*, 33: 297-317.
- Rust, F. (1969) *Dance in Society: An Analysis of the Relationship between the Social Dance and Society in England from the Middle Ages to the Present Day*. London: Routledge.
- Schalet, A., G. Hunt en K. Joe-Laidler (2003) Respectability and Autonomy: The Articulation and Meaning of Sexuality among the Girls in the Gang. *Journal of Contemporary Ethnography*, 32(1): 108-143.
- Seidman, S. (1994) Queer-ing Sociology, Sociologizing Queer Theory: An Introduction. *Sociological Theory*, 12(2): 166-177.
- Seidman, S. (1996) *Queer Theory/Sociology*. Oxford: Blackwell.
- Thurlow, C. (2001) Naming the 'outsider within': homophobic pejoratives and the verbal abuse of lesbian, gay and bisexual high-school pupils. *Journal of Adolescence*, 24(1): 25-38.
- Vanwesenbeeck, I., F. Bakker, M. van Fulpen, T. Paulussen, J. Poelman en H. Schaalma (2003) Seks en seksuele risico's bij VMBO-scholieren anno 2002. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 27: 30-39.
- Weeks, J. (2003) *Sexuality*. London: Routledge.
- Wouters, C. (2012) *De Jeugd van Tegenwoordig: Emancipatie van Liefde en Lust Sinds 1880*. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep.
- Yosta, M.R. en E.L. Zurbriggen (2006) Gender differences in the enactment of sociosexuality: An examination of implicit social motives, sexual fantasies, coercive sexual attitudes, and aggressive sexual behavior. *Journal of Sex Research*, 43(2): 163-173.